

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГАЛУЗЕЙ АПК В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Н. М. ВДОВЕНКО, завідувач кафедри глобальної економіки
E-mail: nata0409@gmail.com

Н. Г. ВАРШАВСЬКА, здобувач кафедри глобальної економіки
E-mail: nataliavarshavska91@gmail.com

М. М. ПАВЛЕНКО, асистент кафедри глобальної економіки
E-mail: marunapavlenko@ukr.net

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Анотація. Досліджено теоретичні та практичні підходи до поняття конкурентоспроможності агропромислового комплексу. В умовах орієнтації на європейські стандарти, міжнародні організації, що здійснюють контроль над аграрним ринком, формують нові тренди. Серед них збереження довкілля, водних, земельних та рибних ресурсів. Аргументовано можливості й потребу в органічному виробництві, розвитку сільських територій. Запропоновано нові концептуальні підходи до застосування поняття «розумна конкурентоспроможність галузей АПК» у контексті європейської інтеграції.

Ключові слова: конкурентоспроможність, галузь, агропромисловий комплекс, європейська інтеграція

Актуальність. У зв'язку з євроінтеграційними процесами, агропромисловий комплекс України має нові перспективи для збільшення частки експорту у своїй структурі з орієнтацією на європейські ринки. Такі перспективи породжують ряд проблем, що мають місце на сучасному аграрному ринку. Формування аграрної політики та її нових фундаментальних засад є підґрунтям для вирішення наявних проблем і здійснення заходів підвищення рівня конкурентоспроможності АПК України. Чіткість, прозорість у підходах, вимогах до галузевого розвитку, сучасні засади ведення господарської діяльності формують потужний аграрний сектор, який у перспективі буде конкурентоспроможним на міжнародній арені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у теоретичні й практичні дослідження конкурентоспроможності агропромислового комплексу зробили вчені-економісти А. Діброва, М. Ільчук, Т. Осташко, С. Кваша, С. Козловський та інші дослідники. Водночас, динамічність та глибина наукової проблематики має місце для подальших досліджень саме цього напрямку.

Мета дослідження – розроблення сучасних концептуальних підходів, що ґрунтуються на екологічних аспектах, дотриманні високих стандартів якості та безпеки у контексті зростання конкурентоспроможності національного АПК.

Матеріали і методи дослідження. У процесі наукового дослідження було використано як загальнонаукові, так і специфічні методи. Серед них: групування – для визначення методів досягнення конкурентоспроможності

АПК; методи порівняння – під час аналізу існуючих підходів до визначення конкурентоспроможності галузей АПК.

Результати дослідження та їх обговорення. Євроінтеграція ставить нові виклики для України, зокрема і для агропромислового комплексу. Сучасні економічні перетворення характеризуються підвищенням вимог до якості продукції, що випускається. Загалом, вищезазначене пов'язано з тим, що забезпечення стійкого розвитку на ринку товарів і послуг визначається рівнем конкурентоспроможності продукції, яка, у свою чергу, узгоджується з конкурентоспроможністю підприємств та, безпосередньо, конкурентоспроможністю галузі. Конкурентоспроможність детермінована рівнем ціни та рівнем якості продукції. Вступ України до Світової організації торгівлі та євроінтеграція забезпечують Україні можливості виходу на світові ринки товарів і послуг, розширюють споживчий асортимент та полегшують доступ до іноземних технологій.

Так, пріоритетним є забезпечення конкурентоспроможності українського агропромислового комплексу як усередині країни, так і на міжнародному ринку. Існує велика кількість підходів до визначення АПК, що свідчить про комплексну структуру з вираженою системністю. Так, агропромисловий комплекс являє собою міжгалузеве формування інтегративного типу, де структурно поєднані сільське господарство та інші галузі національної економіки. Функціонування даного комплексу відбувається за відповідним технологічним ланцюгом: «виробництво – переробка – збут – споживання», що значною мірою впливає на можливості ринкових трансформацій соціально-економічного простору країни.

Саме тому, на нашу думку, агропромисловий комплекс варто розглядати як цілісну, галузеву та складову частину економічної системи, яка забезпечує продовольчу безпеку країни за рахунок вирощування сільськогосподарської сировини, виробництва, заготівлі, зберігання та безперешкодної реалізації продукції для населення як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

Галузева структура АПК України є базовою у процесі визначення основних напрямів його функціонування та відображує технологічну лінію виробництва товарів, робіт і послуг. Таким чином, на її основі можна виокремити галузеві ланки цього комплексу (рис. 1). До сфери виробництва сільськогосподарської продукції залучаються нові галузі. Багато з них працюють безпосередньо на сировині та напівфабрикатах сільськогосподарського походження. Водночас, продукція інших галузей використовується в агропромисловому комплексі. Усе це призведе до розширення внутрішньо- і міжгалузевих зв'язків та взаємної залежності темпів розвитку галузей, що виробляють дану продукцію. Деякі з цих галузей лише частково співпрацюють з АПК, акцентуючи на інших комплексах (паливно-енергетичному, машинобудівному, транспортному). Вони не включаються до складу АПК, але для повного з'ясування системи виробничо-економічних зв'язків, визначення фактичних витрат на виробництво продукції як кінцевого продукту, необхідно знати величину їх вкладень коштів і праці.

Таким чином, в агропромисловому комплексі виникає вертикальна інтеграція, тобто бажання контролювати верхню надбудову виробничого ланцюга для забезпечення збуту сільськогосподарської продукції, захисту від коливання цін на сировинних ринках і гнучкої реакції на запити споживачів.

Також потрібні значні інвестиції у вигляді концентрації капіталів за допомогою горизонтальної інтеграції кооперативів (злиття, створення партнерств і союзів), або залучення капіталів з інших джерел через створення філій у формі акціонерних товариств. Вертикальна інтеграція може бути здійснена шляхом будівництва переробних потужностей або придбання контрольного пакета акцій вже існуючих підприємств.



Рис. 1. Сучасні підходи до формування структури АПК

Конкурентоспроможність галузі АПК слід розглядати окремо, оскільки аграрний сектор має свою специфіку. Конкурентоспроможна галузь АПК це не лише переваги з точки зору економічної ефективності. Дане питання охоплює забезпечення продовольчої безпеки та збереження біоресурсів (див. таблицю).

Підходи до визначення поняття конкурентоспроможності галузей АПК

Автор	Визначення
Пуцентейло П. Р.	Здатність створювати зростаючий обсяг доданої вартості на основі підвищення ефективності використання чинників виробництва, забезпечення інвестиційної привабливості й освоєння нових ринків [7].
Васюта О. П., Мірошник М. В.	Конкретизація сукупної здатності підприємств галузі створювати, виготовляти та реалізовувати товари, які за якісними та ціновими характеристиками є більш привабливими для споживачів, ніж товари аналогічних зарубіжних конкурентів, забезпечуючи при цьому стійко високі темпи економічного зростання галузі [1].
Шевченко М. М.	Здатність національної галузі промисловості забезпечувати високий рівень задоволення власними товарами певної суспільної потреби, порівняно з конкурентами, утримувати та змінювати стійкі позиції на певних сегментах та забезпечувати прибутковість на основі раціонального використання ресурсів в умовах інтернаціоналізації [9].

Рівень конкурентоспроможності галузі АПК впливає з ідентифікації позицій підприємств у конкурентному середовищі. Детермінантами конкурентоспроможності галузі можна визначити виробничі умови або наявність в країні таких факторів виробництва, які необхідні для випуску продукції: кваліфікована робоча сила або промислова інфраструктура, сировинний ресурс, клімат, дотаційна підтримка держави, умови попиту або особливості ринку конкретного товару або послуги, наявність підтримуючих або пов'язаних галузей, таких, які конкурентоспроможні на міжнародному рівні, постачальники чи дистриб'ютори, характер стратегії фірми, її структури та особливостей суперництва з іншими компаніями, включаючи такі фактори, як організаційний та управлінський клімат, а також рівень та природу внутрішньої конкуренції.

Конкурентоспроможність АПК з урахуванням специфіки та соціальної значущості аграрного сектора слід визначати як його змагальну здатність функціонувати та розвиватися у ринковому середовищі, ефективно забезпечуючи процеси відтворення в аграрному секторі. Рівень конкурентоспроможності відображується у величині основних видів агропромислової продукції на одну особу, їх позитивній динаміці й створенні умов для стійкого розвитку національної господарської системи в довгостроковій перспективі.

Події, що відбуваються в геополітичному просторі, актуалізують для вітчизняної економіки питання продовольчої незалежності як основи соціальної стабільності та національної безпеки. Тому агропромисловий комплекс може бути поставлений в основу державної політики у системі прийняття національних рішень. При цьому забезпечення конкурентоспроможності АПК слід розглядати як завдання стратегічного характеру, вирішення якого дасть змогу не тільки досягти необхідного рівня самозабезпечення продовольством, але й дасть імпульс розвитку іншим галузям економіки. Повертаючись до реалій українського аграрного ринку,

зауважимо про досягнення конкурентоспроможності товару. Здебільшого, це піддається сумніву на європейському ринку. На рис. 2 продемонстровано заходи досягнення конкурентоспроможності товару на аграрному ринку.

Практичне застосування кількісного методу щодо досягнення конкурентоспроможності стає можливим за рахунок прогалин у законодавстві, відсутності ефективних норм стандартизації та сертифікації. Це призводить до неможливості експорту такої продукції на міжнародних ринках та негативного впливу на продовольчу безпеку. Тому вважаємо за доцільне сформулювати сучасні концептуальні підходи до поняття «розумна конкурентоспроможність галузі АПК» («SMART COMPETITIVENESS»), які можливо реалізувати за рахунок регламентації та контролю правил функціонування суб'єктів господарювання на аграрному ринку (рис. 2).



Рис. 2. Методичні підходи щодо досягнення конкурентоспроможності АПК

Пропонуємо реалізувати наступні напрями у межах контролю за складовими блоками: земельна реформа, гармонізація законодавства, забезпечення продовольчої безпеки, якості та безпечності харчових продуктів, відповідності санітарних та фітосанітарних норм, підтримки малого та середнього аграрного бізнесу. Передбачається вдосконалення законодавства, впровадження інновацій, державна підтримка та використання під час виробництва сучасних заходів щодо досягнення конкурентоспроможності на аграрному ринку. Такі дії мають бути комплексними, виконуватись у чітко визначені строки.

Отже, вступ України до ЄС є фундаментом для впровадження змін та реформування АПК. Встановлено, що ринок сільськогосподарської продукції суттєво змінює умови свого функціонування, законодавство адаптується до норм ЄС. При цьому продукція має бути якісною, відповідати сертифікатам якості, а перевага повинна надаватися органічному виробництву та його фінансуванню.

Висновки і перспективи. Таким чином, проведені дослідження дають можливість зробити висновки, що впровадження концептуальних підходів до поняття «розумна конкурентоспроможність на аграрному ринку» стане основою якісних змін у вітчизняному аграрному секторі економіки. Водночас, значна увага нині приділяється проведенню діалогу між Україною та ЄС стосовно таких змін. Тому поставлені вимоги й надалі спонукатимуть вітчизняний аграрний сектор до здійснення законодавчих, інституціональних, технологічних та інших змін в умовах трансформаційних процесів.

Список використаних джерел

1. Васюта О. П. Конкурентоспроможність галузі як складова ефективності національної економіки / О. П. Васюта, М. В. Мірошник // Бізнес Інформа. – 2014. – № 2. – С. 160–166.

2. Воробйов Є. М. Агропромисловий комплекс України: сучасний стан та особливості / Є. М. Воробйов, Т. Ю. Гела // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. – 2010. – Вип. 10. – С. 15–20.

3. Земельний кодекс України // ВВР. – 1993. – № 10. – С. 79.

4. Курило В. І. Про зміст та співвідношення деяких аграрних дефініцій / В. І. Курило // Економіка АПК. – 2014. – № 2. – С. 87–91.

5. Козловський С. В. Забезпечення стійкості та розвитку сучасних економічних систем : монографія / С. В. Козловський. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. – 554 с.

6. Новак Н. П. Принципи та конкурентні переваги розвитку органічного сільськогосподарського виробництва в Україні / Н. П. Новак // Агросвіт. – 2016. – № 9. – С. 30–33.

7. Пуцентейло П. Р. Конкурентоспроможність підприємства: методологія аналізу дефініції / П. Р. Пуцентейло // Інноваційна економіка. – 2015. – № 4 (59). – С. 80–86.

8. Черевик Н. В. Проблеми та перспективи розвитку АПК / Н. В. Черевик, М. В. Вітченко, А. О. Титаренко // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. – 2008. – № 4. – (46). – С. 235–245.

9. Шевченко М. М. Системи забезпечення національної безпеки адаптивного та креативного типів: порівняльний аналіз / М. М. Шевченко, О. С. Зозуля // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 16. – С. 125–129.

References

1. Vasyuta O. P., Miroshnik M. V. (2014). Competitiveness of the industry as a component of the efficiency of the national economy. Business Inform, 2, 160–166.

2. Vorobyov E. M. (2010). Agro-industrial complex of Ukraine: the present state and features / Ye. M. Vorobyov, T. Yu. Gela. Collection of scientific works of the Kharkiv National Pedagogical University named after G. S. Skovoroda. Economy, 10, 15–20.

3. The Land Code of Ukraine (1993). – BBP. – № 10. – С. 79.

4. Kuril V. I. (2014). About content and correlation of some agrarian definitions // Economy of agroindustrial complex, 2, 87–91.

5. Kozlovsky S. V. (2017). Provision of sustainability and development of modern economic systems: [monografia]. Vinnitsa. Nilan-LTD, 554.

6. Novak N. P. (2016). Principles and competitive advantages of the development of organic agricultural production in Ukraine. Agrosvit, 9, 30–33.

7. Putstential P. R. (2015). Competitiveness of the enterprise: methodology for the analysis of the definition. Innovation Economy, 4 (59), 80–86.

8. Cherevyk N. V., Vitchenko M. V., Titarenko A. O. (2008). Problems and perspectives of development of agroindustrial complex. Bulletin of ZhDTU. Syries: Economic sciences, 4 (46), 235–245.

9. Shevchenko M. M., Zozulya O. S. (2015). Systems of providing national security of adaptive and creative types: comparative analysis. Investments: practice and experience, 16, 125–129.

ОБЕСПЕЧЕНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ОТРАСЛЕЙ АПК В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ

Н. М. Вдовенко, Н. Г. Варшавская, М. Н. Павленко

***Аннотация.** Исследованы теоретические и практические подходы к понятию конкурентоспособности агропромышленного комплекса. В условиях ориентации на европейские стандарты, международные организации, осуществляющие контроль над аграрным рынком, формируют новые тренды. Среди них сохранение окружающей среды, водных, земельных, рыбных ресурсов. Аргументированы возможности и потребности в органическом производстве, развитии сельских территорий. Предложены новые концептуальные подходы к применению понятия «умная конкурентоспособность отраслей АПК» в контексте евроинтеграции.*

Ключевые слова: конкурентоспособность, отрасль, агропромышленный комплекс, европейская интеграция

ENSURING COMPETITIVENESS OF AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX IN THE CONDITIONS OF EUROINTEGRATION

N. Vdovenko, N. Varshavska, M. Pavlenko

Abstract. The article are investigated theoretical and practical approaches to the concept of competitiveness of the agro-industrial complex. In the context of targeting European international organizations that control the agrarian market, they form new trends. Preservation of the environment, water, land fish resources are described. Opportunities and needs in organic production, development of rural areas are argued. New conceptual approaches to the application of the concept «reasonable competitiveness of the agro-industrial complex» in the context of European integration are proposed.

Keywords: competitiveness, branch, agroindustrial complex, European integration

УДК 339.92:637.1(477)

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У МОЛОКОПРОДУКТОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

О. М. БАРИЛОВИЧ, кандидат економічних наук,

доцент кафедри маркетингу та міжнародної торгівлі

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail:elena.barilovic@gmail.com

Анотація. Щоб забезпечити потреби населення у високоякісному молоці та молочній продукції необхідно поєднувати інтереси всіх суб'єктів господарювання молокопродуктового підкомплексу – виробників молока, молокопереробних підприємств та підприємств, що займаються реалізацією молока й молочної продукції. Для узгодження їх діяльності на сьогодні актуальним є розвиток сучасних взаємовигідних форм співпраці, побудованих на основі процесів кооперації та інтеграції.

Зважаючи на це, в роботі здійснено спробу обґрунтувати необхідність існування, показати стан і тенденції розвитку кооперативного руху в молокопродуктовому підкомплексі України. Зокрема, зазначено про необхідність посилення інтеграційних процесів з огляду на євроінтеграційні прагнення України, окреслено теоретичне та законодавче підґрунтя існування кооперативного руху у молокопродуктовому підкомплексі, визначено види кооперативів та обґрунтована доцільність їх функціонування, наведено основні тенденції та приклади розвитку інтеграційних об'єднань у сфері виробництва та переробки молока.

Визначено, що формування вертикальних і горизонтальних інтеграційних об'єднань є необхідною складовою розвитку цивілізованого ринку молока та молочної продукції, що дасть можливість забезпечити відповідну якість молока-сировини і створить передумови для розширення географії експорту продукції молокопродуктового підкомплексу України.

Ключові слова: інтеграційні процеси, кооперативи, молокопродуктовий підкомплекс